

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

B. O. КАЧУР

*Віра Олегівна Качур, кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри Національного університету
бюоресурсів і природокористування
України*

ПРИРОДНІ УМОВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Проголошення України правою державою передбачає необхідність створення умов для розвитку українського суспільства, де людина буде найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України)¹. Цього можна досягти лише шляхом визнання її самостійним суб'єктом права, який володіє правосуб'єктністю. Ще у другій половині ХХ ст. Загальна декларація прав людини (ст. 6) і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 16) закріпили положення про те, що «кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності»². Це породжує низку питань правового характеру при з'ясуванні умов, що впливають на її обсяг. Саме вони визначають специфіку і механізм реалізації правосуб'єктності фізичними особами. Відповісти на це питання допоможе звернення науковців до римського права, авторитет якого є беззаперечним, а його положення шляхом рецепції використовуються не лише вітчизняними, а й зарубіжними правознавцями і дотепер.

Ще римські юристи розрізняли повну та обмежену правосуб'єктність осіб. Підставою для обмеження правоздатності слугували юридичні або неюридичні умови. Юридичним умовами були ступені зміни правоздатності (повна, середня і мінімальна). Серед неюридичних умов виділяли природні та соціальні. Саме аналізу природних умов обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі і присвячена дана стаття.

Відомості про природні умови обмеження правосуб'єктності у Стародавньому Римі ми можемо почерпнути лише з пам'яток римського права (Інституції Гая, Інституції Юстиніана, Дигести Юстиніна)³ та навчальної літератури, присвяченої дослідженню римського приватного права, як вітчизняних (Л. М. Загурський, Є. М. Орач, О. А. Підопригора, Б. Й. Тищик, О. Є. Харитонов та ін.)⁴, так і зарубіжних дослідників-романістів (Ю. Барон, М. Х. Гарсія Гаррідо, Д. В. Дожев, М. Поленак-Акімовська, Г. Пухан, Ч. Санфіліппо та ін.)⁵.

До природних умов, які могли впливати на обсяг правосуб'єктності, римські юристи відносили стать, вік та здоров'я.

Римське право визнавало дві статі – чоловічу і жіночу. Щодо гермафродитів*, то вони заразовувалися до тієї статі, ознаки якої переважали (Dig. 22. 5. 15 §1⁶; Dig. 28. 2. 6. §2⁷). У випадку однакового розвитку обох статей гермафродит з віком сам вирішував, які ознаки в нього переважають і до якої статі він сам себе відносить (Dig. 1. 5. 10)⁸.

Різниця за статевою ознакою була найбільш відчутною у публічному праві, де жінки повністю були позбавлені політичних прав *jus suffragii* і *jus honorum*. Щодо приватного життя, то за законодавством Юстиніана жінка володіла такою ж правоздатністю, що і чоловік, але з певними обмеженнями. По-перше, вона не мала влади над дітьми, по-друге, не могла розпоряджатися приданим, по-третє, не могла бути опікуном** (Dig. 26.1. 18)⁹ і, по-четверте, виступати посередником чи поручителем (Dig. 50. 17. 2)¹⁰. Натомість, жінки отримали такі привілеї, як: 1) *ignorantia juris* – право посилатися на незнання закону (*error juris feminis non noscat*) при вчиненні *delicta juris civilis*; 2) згідно сенатус-консульта *Vellejanum* від 46 р., якщо жінка все-таки виступала поручителем, то такий правочин визнавався недійсним і вона могла не платити за чужий борг; 3) принесене нею придане захищалося законом від свавілля і можливої розтрати чоловіком (*privilegia dotis*).

© В. О. Качур, 2010

* Гермафродит (від грец. *Hermaphroditas*) – син Гермеса й Афродіти, якого батьки з'єднали з німфою Салмакідон в одну двостатеву істоту. Сьогодні гермафродитом називають будь-який живий організм (рослина, тварина або людина), що має ознаки обох статей.

** Це правило не поширювалося на матерів і бабусь, які випрошували опіку над малолітніми дітьми, приносячи клятву не виходити повторно заміж і не користуватися привілеями сенатус-консульта *Vellejanum* від 46 р.

Другою природною умовою, що впливалася на обсяг правосуб'єктності, був вік. Відтак повністю дієздатною особа ставала по досягненню нею 25 років, тобто повноліття (*legitima aetas, major aetas, maiores*). А до цього часу життя особи поділялося на три вікові періоди, кожний з яких вносив свої корективи в обсяг дієздатності таких суб'єктів.

Перший період – **дитинство** (*infantia*) – охоплював час від народження до 7 років*. Для того, щоб новонароджений був визнаний правом, він повинен відповісти таким умовам:

1. Дитина вважалася народженою з моменту її повного відділення від утроби матері незалежно від способу пологів**. До цього моменту – це лише плід (*nasciturus, conceptus*), частина нутрощів матері (Dig. 25. 4. 1. §1)¹¹.

За загальним правилом, *nasciturus* не вважався суб'єктом права. Однак римське право передбачало правило, згідно якого зачата дитина вважалася народженою з моменту її зачаття. Ця фікція народження (*nasciturus pro jamnato habetur*) застосовувалася у тих випадках, коли мова йшла про певні вигоди плоду. Серед них: 1) якщо дитина була зачата до моменту смерті батька, то вона буде вважатися спадкоємцем померлого батька (Dig. 50. 16. 153)¹²; 2) якщо дитина була зачата до моменту складення заповіту і не була згадана у ньому, то після смерті заповідача заповіт вважатиметься недійсним через те, що не згадав спадкоємця; 3) дитина, народжена рабинею, буде вважатися вільною, якщо її мати в який-небудь момент вагітності була вільною. Таку правозадатність плоду називали умовою правозадатністю.

2. Дитина повинна народитися живою. Представники прокуліанської правової школи доказом народження живої дитини вважали її крик, тоді як сабініанці – який-небудь її рух. Юстиніан прийняв думку останніх. Життезадатність новонародженого римські юристи обчислювали на підставі строку вагітності, яка, згідно медичної науки Гіппократа, повинна була тривати від шести (180 днів) до десяти місяців (300 днів).

3. Дитина повинна мати людську подобу, відмінною ознакою якої була голова. Відтак *monstrum* і *prodigium* (чудовиська) не будуть визнані *persona*, оскільки їхня голова не відповідає людській. Щодо незначних аномалій у зовнішності (наприклад, шість пальців), то для встановлення *persona* вони значення не мали (Dig. 1. 5 14)¹³.

Новонароджені, які відповідали зазначенним умовам вступали в період дитинства і називалися дітьми (*infans*). Вважалося, що діти не можуть ні розумно говорити (*farinon possunt* – проголошувати формули), ані розумно діяти. Відтак, з точки зору здатності говорити, дитина прирівнювалася до німого, у здатності розуміти – до божевільного, а з точки зору правосуб'єктності була повністю недієздатною. Діти не могли вчинити жодних юридичних актів, не відповідали за скосні злочини¹⁴. Якщо дитина була особою *sui juris*, то її призначали опікуна, який замість неї вчиняв правочини від імені підопічного і в його інтересах.

Другий період – **підлітковий** (*impubertas*) – тривав від 7 до 12 років для дівчат і від 7 до 14 років для хлопчиків. *Impuberis* визнавалися частково дієздатними, оскільки їх воля у випадку вчинення правочинів, які тягнули за собою встановлення обов'язків, особливо майнових, була неповною і доповнювалася згодою опікуна в момент вчинення правочину. Щодо правочинів, які встановлювали права або тягнули за собою збагачення, то підліток міг вчинити їх самостійно (Gai. 2. 83; Dig. 46. 4. 2.)¹⁵. У випадку вчинення підлітком двосторонніх зобов'язальних правочинів з третіми особами, то такі правочини зобов'язували лише останніх. *Impuberis* не могли укладати шлюбів, виступати свідками і робити заповіdal'ni розпорядження.

Підлітків у римській державі поділяли на дві групи: 1) *impuberis infantia proximi* (*impuberis infantia maiores*) – це ті особи, які тільки-тільки вийшли з дитячого віку; 2) *impuberis pubertati proximi* – «майже дорослі». Такий поділ цієї вікової категорії мав правове значення лише при вирішенні питання про притягнення підлітка до відповідальності за вчинення цивільного правопорушення. Відтак повна відповідальність була поширенна лише на *impuberis pubertati proximi*, оскільки передбачалося, що вони розуміють неправомірність своїх діянь, тоді як *impuberis infantiae proximi* нічим не відрізняються від дітей¹⁶.

Верхня межа підліткового віку визначалася такою ознакою, як досягнення статевої зрілості (*pubertas*). Саме *pubertas* виступала тією межею між дієздатністю і недієздатністю неповнолітніх осіб і свідчила про припинення опіки над ними. Згідно вчення сабініанців визначальним фактором звільнення від опікуна була саме чоловіча репродуктивна здатність. Щодо осіб, не здатних до дітонародження (*spadones*) – евнухів (кастратів) та *impotentis* (особи, позбавлені статевої чоловічої сили), то вони звільнялися від опіки лише по досягненню ними повноліття. Але прихильники інших юридичних шкіл вважали, що статеву зрілість необхідно визначати саме досягненням 14-річного віку, не залежно від їх репродуктивної здатності (Gai. 1. 196)¹⁷.

Третій період – період **неповноліття** (*minor aetas*) – тривав до досягнення особою 25-річного віку***. Такі особи ще називалися – *adulescentes, adulti, iuvenes, puberes minores, quam XXV annis natu*. Це була дієздатна молодь, представники якої могли укладати шлюби, заповідати, нести повну відповідальність за умисні правопорушення, бути посередниками чи поручителями (Dig. 50. 17 2. §1)¹⁸, а також брати на себе інші зобов'язання без згоди піклувальника. В останньому випадку *minores* користувалися *jus singulare* – мог-

* Вік у 7 років був обраний прокульянцями під впливом грецької філософії, представники якої вважали, що розумові здібності людини змінюються через кожні сім років. Імператорські конституції період дитинства визначали також 7-річним віком.

** Дитина може народитися в силу фізіологічного процесу витіснення доношеного плоду з черева матері або штучно – за допомогою кесаревого розтину.

*** Така межа була встановлена *lex Plaetoria de minoribus* (бл. 192 р. до н.е.).

ли попросити претора провести реституцію (*in integrum restitutio propter minorem aetatem*), тобто визнати угоду недійсною і повернути сторони у попередній стан, що існував до її укладення. При цьому осіб, які укладали угоди з неповнолітніми, звинувачували в умисному зловживанні непрактичністю *minores*, позбавляли певних політичних прав і застосовували щодо них *infamia* (позбавлення честі). Тому порядні люди відмовлялися від здійснення правочинів з такими неповнолітніми особами, що негативно впливало на цивільний обіг. Відтак закон Плеторія (242 р. до н.е.) постановив, що відтепер неповнолітні повинні діяти лише зі згоди спеціального куратора (*curator specialis*) або за умови, що ця угода згодом буде ним підтверджено. Крім цього, *minores* могли попросити, щоб їм призначили піклувальника і для управління їхнім майном (*curator generalis*).

В імператорський період неповнолітні могли випросити для себе *venia aetatis* – дозвіл вважати себе повнолітніми ще до досягнення ними 25-річного віку. *Venia aetatis* надавався хлопцям з 20 років, а дівчатам з 18 років. При цьому вони втрачали *jus singulare* і не могли ні відчужувати, ні обтяжувати свою нерухомість без судового дозволу. Особи, які отримали *venia aetatis*, могли відмовитися від нього і знову стати неповнолітніми.

Досягнувши 25 років особи переходили до категорії **повнолітніх** (*majores*) і позбавлялися будь-яких обмежень дієздатності.

Крім цих вікових періодів, у правових джерелах ми можемо зустріти й інші вікові цензи, які не мають прямого відношення до правоздатності, а лише до певних її проявів. Ось деякі з них: 1) 7 років – для заручин (D 23.1.14)¹⁹; 2) 17 років – для процесуальної дієздатності (*jus postulandi* – право заявляти магістрату будь-які процесуальні вимоги) (Dig. 1 3. 1. 1. §3)²⁰; 3) 20 років – для права відпускати рабів на волю; 4) 70 років – для права відмовитися від виконання публічних обов'язків (наприклад, від опіки) (Inst. 1. 25. 13)²¹ й ін. Заслуговує на увагу і вказівка на вік *plena pubertas* (чоловіки – 18 років, жінки – 14 років), який мав значення для отримання легату і усиновлення (саме цей вік складав різницю в роках між усиновителем й усиновленим або усиновленою) (Inst. 1.11.4)²².

Наступною умовою, яка могла обмежити правосуб'ектність людини, було здоров'я. Відтак римляни усіх хвороб поділяли на такі види: 1) за часом тривання – тимчасові (*morbus*) і постійні (*vitium*); 2) залежно від того, які частини людського організму були уражені, – фізичні і психічні. Фізичні хвороби вражали тіло, а психічні – зачіпали розумові здібності. Постійні хвороби, у свою чергу, поділялися на вроджені та набуті. Останні називалися *morbus sonticus* («тяжка хвороба») – постійна фізична або психічна хвороба, набута особою після народження (Dig. 21. 1. 65. §1)²³, що перешкоджала хворому здійснювати певні обов'язкові для нього дії (Dig. 50. 16 113)²⁴.

Загалом *morbus* – тимчасова фізична хвороба, не впливала на обсяг дієздатності суб'ектів, оскільки носила періодичний, короткочасний характер, а тому вчинення яких-небудь правочинів завжди можна було відкласти до одужання (наприклад, відкладення розгляду справи у випадку неявики через хворобу судді).

Однак була група тривалих фізичних і психічних хвороб у формі *vitium* або *morbus sotnicus*, які перешкоджали вчиненню правочинів, а тому обмежували дієздатність.

Серед таких фізичних хвороб (*vitium corporis*) виділяли сліпоту, глухоту, німоту, глухонімоту і безплідність (*spadones*). Відтак глухі (*surdī*), німі (*muti*), сліпі (*caesci*), глухонімі визнавалися інвалідами (*debilis*) і не могли вчиняти юридичних актів, де вимагався зір (свідки), мова і слух (проголошення формул). Їм призначали спеціальних піклувальників – *cura personarum debilium*²⁵. Щодо безплідності (*spadones*), то особи могли бути такими в силу фізіологічних особливостей чи недоліків – *impotentia* (Dig. 21. 1. 6. §2)²⁶ або в результаті кастрації – *eunuchi*, *castrati* (Dig. 21. 6. 7)²⁷. *Impotentia* давала право чоловікові не визнавати дітей, народжених від його дружини, якщо момент зачаття відносився до цього періоду (Dig. 1.6.6)²⁸. Євнухи (кастрати) не володіли *jus connubii* (Dig. 23. 3. 39. §1)²⁹, не мали права всиновлювати (Inst. 1.11.9)³⁰ і загалом не могли вчиняти жодних правочинів, що вимагали від особи певних ознак статі, на відміну від імпонтентів, у яких ще залишалася надія одужати (Dig. 21. 1. 6. §2)³¹.

Однак більший вплив на дієздатність мали саме тривалі психічні хвороби (*vitium amini*), що вражали повінством або частково розумові здібності людини. Серед психічнохворих розрізняли божевільних (*furiosi*) і недоумків (*dementes*). Божевільні характеризувалися тим, що через хворобливу екзальтацію розумових здібностей не могли правильно сприймати та оцінювати різні процеси об'єктивного світу, а недоумки – були позбавлені здатності розуміти й мислити. I *furiosi*, i *dementes* були повністю недієздатними (Dig. 50. 17. 5)³², оскільки були позбавлені волі (Dig. 50. 17. 40)³³, яка була обов'язковою умовою вчинення правочинів. Вони прирівнювалися до дітей і їм призначали піклувальника (*cura furiosi*), обов'язки якого прирівнювалися до обов'язків опікуна. Але якщо у божевільних спостерігалася ремісія – моменти просвітлення (*lucida intervalla*), то протягом цього періоду такі особи отримували повну дієздатність, могли діяти самостійно, навіть заповідати, а інститут *cura furiosi* ліквідовувався (у праві Юстиніана – призупинявся). Від божевільних відрізняли *stulti* («безглузді», «дурники», «неуки», «слабохарактерні», «скудність розуму»), які були дієздатними, а тому не могли претендувати на відшкодування шкоди, якої вони зазнали в силу свого неуцтва (Dig. 22. 6. 9. §5)³⁴.

До психічнохворих (*furiosi*) прирівнювалися марнотратники (*prodigi*), які вважалися «хворими на волю» людьми, що зловживали своїми майновими правами і розтрачували своє майно. Їм також призначався піклувальник (*cura prodigi*), лише в частині розпорядження майном (Dig. 27. 10. 1)³⁵. Відтак марнотратників прирівнювали до *impubes pubertati proximi*.

Таким чином, римське право виробило низку природних умов, які могли обмежувати правосуб'єктність фізичних осіб. Це стать, вік і здоров'я.

Римське право визнавало дві статі – чоловічу і жіночу. Різниця за статевою ознакою була найбільш відчутною у публічному праві, де жінки повністю були позбавлені політичних прав. Щодо приватного життя, то за законодавством Юстиніана жінка володіла такою ж правозадатністю, що і чоловік, але з певними обмеженнями і привілеями, які вона отримувала на той час.

Другою природною умовою, що впливала на обсяг правосуб'єктності був вік. Відтак повністю діездатною особа ставала по досягненню нею 25 років, тобто повноліття. А до цього часу життя особи поділялося на три вікові періоди – дитинство, підлітковий і період неповноліття, кожний з яких вносив свої корективи в обсяг діездатності таких суб'єктів.

І третьою природною умовою обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі було здоров'я. Усі хвороби поділялися на фізичні та психічні, а ті, в свою чергу, на тимчасові і постійні. Для визначення обсягу правосуб'єктності значення мали лише тривалі хвороби. І якщо тривала фізична хвороба (глухота, німота, глухонімота, сліпота та безплідність) тягнула за собою лише обмеження суб'єкта у діездатності, то тривала психічна хвороба (слабоумство, божевілля) – спричинювала повну втрату діездатності. Особливе місце серед психічнохворих становили *stulti* і марнотратники.

Сьогодні такі природні умови обмеження правосуб'єктності, як вік та стан здоров'я знайшли своє правове закріплення як у цивільному праві зарубіжних країн загалом, так і України зокрема.

¹ Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

² Загальна Декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю. К. Кучеренко. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 19; Міжнародний пакт «Про громадянські і політичні права» // Там само. – С. 45.

³ Гай. Институции / Гай, [пер. с латинского Ф. Дадынского] / Под ред. В. А. Савельева, Л. Л. Кофанова. – М. : Юристъ, 1997. – 368 с.; Институции Юстиниана / [перевод с латинского Д. Расснера] / Под ред. Л. Л. Кофанова, В. А. Томсикова. (Серия памятники римского права). – М.: Зерцало, 1998. – 400 с.; Дигесты Юстиниана: в 8 т. / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: «Статут», 2002—2006. – Т. I – VIII.

⁴ Загурский Л. Н. Элементарный учебник римского права. Общая часть. Выпуск 1. / Л. Н. Загурский – Харьковъ, 1897. – С. 72-115; Орак Е. М., Тиццик Б. Й. Основы римского приватного права : Навчальний посібник / Орак Е. М., Тиццик Б. Й. – Львів: ЛНУ, 2000. – С. 47; Основы римского приватного права : Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. – Х.: Право, 2008. – С. 32-33; Подопригора А. А. Основы римского гражданского права: Учеб. пособие / А. А. Подопригора. – К.: Выща школа, 1990. – С. 64-69; Римське право (Інституції). – Х.: «Одіссея», 2000. – С. 78.

⁵ Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон, [предисловие кандидата юридических наук В. В. Байбака]. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 92-95; Гарсия Гарридо М. Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Мануэль Хесус Гарсия Гарридо : [перевод с испанского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: Статут, 2005. – С. 225-226; Дождев Д. В. Римское частное право. Учебник для вузов / Д. В. Дождев, [Под ред. Член-корр. РАН, профессора В. С. Нерсесянца]. – М.: Издательская группа ИНФРА М – НОРМА, 1997. – С. 257-260; Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирияна. Римское право (базовый учебник) / Иво Пухан, Мирияна Поленак-Акимовская: [перевод с македонского д. ю. н. проф. В. А. Томсикова и Ю. В. Филиппова] / Под ред. проф. В. А. Томсикова. – М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 2000. – С. 89-91; Санфилиппо Ч. Курс римского частного права: учебник / Чезаре Санфилиппо; [пер. с итал. И. И. Маханькова]; под общ. ред. Д. В. Дождева. – М. : Норма, 2007. – С. 84-87.

⁶ Дигесты Юстиниана / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: «Статут», 2004. – Т. IV – С. 259.

⁷ Дигесты Юстиниана / [перевод с латинского; отв. ред. Л.Л.Кофанов]. – М.: «Статут», 2004. – Т. V. Полутом 1. – С. 37.

⁸ Дигесты Юстиниана. – Дигесты Юстиниана / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: «Статут», 2002. – Т. I. – С. 119.

⁹ Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 553.

¹⁰ Дигесты Юстиниана / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: «Статут», 2005. – Т. VII. Полутом 2. – С. 523.

¹¹ Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 529.

¹² Дигесты Юстиниана. – Т. VII. Полутом 2. – С. 490.

¹³ Дигесты Юстиниана. – Т. I. – С. 121.

¹⁴ Загурский Л. Н. Вказана праця. – С. 107.

¹⁵ Гай. Институции. – С. 107; Дигесты Юстиниана / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. – М.: «Статут», 2005. – Т. VII. Полутом 1. – С. 311.

¹⁶ Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) / Бартошек М.: [Пер. с чешск.]. – М.: Юрид. лит., 1989. – С. 148.

¹⁷ Гай. Институции. – С. 83.

¹⁸ Дигесты Юстиниана. – Т. VII. Полутом 2. – С. 523.

¹⁹ Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 273.

²⁰ Дигесты Юстиниана. – Т. I. – С. 311.

²¹ Институции Юстиниана. – С. 71.

²² Там само. – С. 41.

- 23 Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 155.
- 24 Дигесты Юстиниана. – Т. VII. – Полутом 2. – С. 479.
- 25 Загурский Л. Н. Вказані праця. – С. 113.
- 26 Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 102.
- 27 Там само. – С. 103.
- 28 Дигесты Юстиниана. – Т. I. – С. 127.
- 29 Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 329.
- 30 Институции Юстиниана. – С. 41.
- 31 Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 102.
- 32 Дигесты Юстиниана. – Т. VII. – Полутом 2. – С. 525.
- 33 Там само. – С. 531.
- 34 Дигесты Юстиниана. – Т. IV. – С. 267.
- 35 Там само. – С. 771.

Резюме

Стаття присвячена дослідженням природних умов обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі. До природних умов, які впливали на обсяг правосуб'єктності, римські юристи відносили стать, вік та здоров'я. Відтак здійснюється спроба розкрити обсяг правосуб'єктності чоловіків і жінок залежно від їх віку та стану здоров'я.

Ключові слова: природні умови, обмеження правосуб'єктності, фізичні особи.

Резюме

Статья посвящена исследованию биологических условий ограничения правосубъектности физических лиц в Древнем Риме. К биологическим условиям, которые влияли на объем правосубъектности, римские юристы относили пол, возраст и здоровье. Поэтому делается попытка раскрыть объем правосубъектности мужчин и женщин зависимо от их возраста и состояния здоровья.

Ключевые слова: биологические условия, ограничение правосубъектности, физические лица.

Summary

The article explores the biological conditions restricting of the personality of individuals in Ancient Rome. Roman lawyers called the sex, age and health of the biological conditions that affect the volume of the personality. Therefore, attempts to reveal the volume of the legal personality of men and women depending on their age and health

Key words: the biological conditions, restriction of the personality, individuals.

Отримано 13.05.2010

C. В. КОНДРАТЮК

Сергій Володимирович Кондратюк, кандидат економічних наук, доцент Львівського університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПАРЛАМЕНТАРІВ У СЕЙМІ ТА СЕНАТИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Становлення правової держави в Україні пов'язано з державно-владними інститутами, які функціонують на принципах парламентаризму, закріплених Конституцією України 1996 року: народ – єдине джерело влади, державна влада здійснюється на основі розподілу на законодавчу, виконавчу, судову; Конституція має вищу юридичну силу. Ці принципи лягли в основу організації державної влади у всіх розвинених країнах. Однак Україні довелося пройти довший історичний шлях, перш ніж прийняти їх. Особливу актуальність дослідженю цього шляху надає все зростаюча роль парламентаризму в сучасному українському суспільстві – він об'єктивно стає синтезом пріоритетних цінностей представницької демократії, способом її організації і інструментом функціонування, що зумовлює необхідність всестороннього вивчення цього питання для повного і ясного розуміння політичних процесів, прогнозування можливих варіантів їх розвитку.

Аналіз діяльності українських парламентарів у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої цікавий та необхідний не тільки з позицій «парламентознавства». Він актуальний також з позицій нових напрямків історико-правової науки – історії парламентського права та історії законодавчої техніки в Україні.

Парламентське право без справжнього парламенту інакше як фікცією не назвеш. Для парламентського права характерне багатство процедурних правил, велику увагу воно приділяє організаційним і структурним